

Jaký bude osud Vrchbělské střelnice?

Vrchbělá je jednou z několika bezlesých ploch původních střelnice a cvičišť bývalého vojenského výcvikového prostoru (VVP) Ralsko. Nejvýznamnější z nich jsou vedle Vrchbělé ještě Židlov, Kuřivody, Hvězdov a letiště Hradčany. Po odchodu vojsk nastal tlak na využívání bezlesí. Celou bývalou střelnici Židlov pokrývá obora, na bývalé střelnici Hvězdov byla zřízena rozsáhlá bažantnice. V okolí Kuřivod a Jablonečku došlo k výstavbě několika fotovoltaických elektráren a Jezová je z podstatné části zalesněná. Tento tlak se nevyhnul ani Vrchbělé, kde byl v rozmezí let 2012–2016 vybudován zábavní park. Klíčovou plochou z hlediska biodiverzity a podmínek pro existenci unikátních druhů rostlin a živočichů však zůstala bývalá střelnice Vrchbělá.

Střelnice se nachází v okrese Mladá Boleslav v jižní části bývalého VVP Ralsko, 3 km severozápadně od Bělé pod Bezdězem. Má tvar obdélníku orientovaného severojižním směrem na ploše asi 210 ha. Leží v nadmořské výšce kolem 300 m. Při jižním okraji území se v návaznosti na zpevněnou komunikaci nachází na místě někdejších vojenských budov zábavní park otevřený v roce 2016. Pozůstatky vojenských aktivit se dochovaly v podobě tankových valů rozmístěných po celé střední části cvičiště a několika podzemních bunkrů v severovýchodním rohu střelnice. Reliéf území je v jižní části mírně ukloněný k severu a následně rovinatý až mírně zvlněný. Plocha je mozaikou stromových náletů a trávníků, které jsou zejména na svazích nízké a řídké s obnaženým substrátem, v okrajových částech vyšší a ruderalizovanější. V centrální části střelnice se dochovalo rozsáhlé bezlesé vřesoviště, jež v severní části zarůstá mladými borovicemi. Geologicky dominantním podkladem jsou svrchněkřídové kvádrové pískovce, v menší míře vápnité jílovce a slínovce. Plocha střelnice je majetkem dvou vlastníků, přední část patří obci Bělá pod Bezdězem, zadní část Vojenským lesům a statkům v Mímoní. Plocha střelnice byla v roce 2004 zařazena do ptačí oblasti Českolipsko a roku 2014 do chráněné krajinné oblasti Kokořínsko – Máchův kraj.

Přírodovědným průzkumem bývalé střelnice se zabývá s menšími přestávkami od roku 1990 do současnosti. Po odchodu vojsk z tohoto území střelnice připomínala spíše lesostep, přední část byla rozježděna pásy tanků, zadní část byla poznamenána rozstřelenými či vyvrácenými stromy a krátery vzniklými po dopadech granátů. Vybuchlá munice z dopadových ploch byla shromažďována do kup a postupně odvážena. V tomto období jsem se zde zúčastnil několika průzkumů, například s českolipskými

Na otevřené ploše střelnice rozkvétají od května do srpna trsy mateřídoušky

entomology nebo ornitologického průzkumu se Zemědělskou fakultou v Praze pod vedením Karla Štátného a Vladimíra Bejčka. V roce 2002 jsem se podílel na vzniku ptačí oblasti (PO) Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady navržením základního rozsahu PO složeného z dílčích ploch – NPR Novozámecký rybník, NPP Jestřebské slatiny, oblast Máchova jezera s NPP Swamp, NPR Břehyně-Pecopala, Heřmanický rybník, Hradčanské stěny, PR Hradčanské rybníky, niva řeky Ploučnice s EVL Horní Ploučnice. Objev poměrně silné populace lelka lesního Ondřejem Volfem v letech 2001 a 2002 vedl k rozšíření PO Českolipsko právě o Vrchbělskou střelnici a okolí Hradčanského letiště. Zdejší populace byla pro VVP Ralsko odhadována na 40–55 párů a představovala druhou největší populaci lelka lesního v ČR (po Bzenecké Doubravě – Strážnickém Pomoraví s 50–60 páry lelka). Monitoring lelka zde probíhá od roku 2001 do současnosti. Počty lelků v oblasti jsou proměnlivé a jsou vyhodnocovány v tříletých periodách. V celé oblasti bylo sečteno max. 34 teritorií lelka, pro Vrchbělou 7–14 teritorií. Lelek lesní má na Vrchbělské střelnici nejsilnější lokalitu, již obývá třetina populace celé oblasti. Dalším ptačím druhem, jenž je na Vrchbělé předmětem ochrany, je skřivan lesní, který zde hnízdí v počtu 2–3 párů.

Na průzkumu střelnice se až doposud podílela řada přírodovědců. V souvislosti s výstavbou zábavního parku byl v roce 2010 v přední části střelnice proveden zoologický i botanický průzkum. V témže roce došlo i k entomologickému průzkumu, který provedl institut aplikované ekologie

Pohled na jižní část bývalé střelnice Vrchbělá z vyhlídkové věže; v popředí uměle vybudované sáňkařské kopce, v pozadí kopce Ralské pahorkatiny Velká a Malá Buková a Ralsko

Vrchbělá je jednou z posledních oblastí v celém Česku, kde se ještě hojně vyskytuje silně ohrožený pozoruhodný pták lelek lesní

Daphne, zabývající se průzkumy 32 vojenských oblastí v Česku. Na získání dalších poznatků se významně podíleli pracovníci Východočeského muzea v Hradci Králové a řada amatérských sběratelů hmyzu. Sám jsem se zde v letech 2012 a 2013 zabýval zoologickým průzkumem obratlovců i bezobratlých. Dosud tu bylo zjištěno přes 1000 druhů živočichů, z toho 70 druhů ptáků. Roste zde více než 150 druhů vyšších rostlin a asi 100 druhů vyšších hub. Byl tu prokázán výskyt 56 zvláště chráněných druhů živočichů, 12 zvláště chráněných druhů rostlin, 30 druhů živočichů i rostlin z červeného seznamu a přes 11 druhů hub. Žije zde nejbohatší česká populace celoevropsky přísně chráněného modráška černoskvrného, prioritního druhu v rámci sítě Natura 2000, území je jedinou známou lokalitou střevlíka *Cymindis macularis* v Čechách, vyskytují se zde dva kriticky ohrožené druhy koryšů – listonoh letní a žábronožka letní. Pozoruhodný je výskyt silně ohrožené orchideje vstavače kukačky. Kromě lelka a skřivana lesního zde hnízdí sluka lesní, bramborníček hnědý, strnad luční či ťuhýk obecný, kteří z naší krajiny postupně mizí nebo místy již zcela vymizeli. V souvislosti s globálním oteplováním zde naopak z jihu přibyla kobylka křídlatá a od roku 2013 také vlk obecný.

Z ochrannářského hlediska jsou zde nejcennější bezlesé plochy, které ale po odchodu armády spontánně zarůstají náletem borovice a břízy, louky pak invazní třtinou křovištní a janovcem metlatým. Důsledkem je vytrácející se xerothermní (suchomilný a teplomilný) charakter lokality a ubývání teplomilných druhů. Pravděpodobně vlivem sukcese (zarůstání) došlo k zániku modráška komonického, vstavače vojenského a vymizení koroptví polních. Aby se dalšímu nežádoucímu zarůstání zamezilo, bylo v roce 2012 ZO ČSOP JARO Jaroměř zahájeno sekání travních porostů a klucení stromových náletů.

Neštěstí Vrchbělské střelnice spočívá v tom, že podnikatelská sféra podporovaná některými zástupci v Bělé pod Bezdězem se snaží území využít pro zástavbu. V roce 2012 zde byla zahájena výstavba zábavního parku, jež proběhla regulérně v tom, že část území (ještě před vznikem PO Českolipsko) byla pro tuto výstavbu zablokována ve schváleném územním plánu Bělé. Neregulérní byla v tom, že v části území (mimo územní plán) byla připuštěna výstavba sáňkařských kopců, které byly jen záminkou pro skládku popílku z elektrárny v Mladé Boleslavi patřící firmě Ško-Energo. Výstavba proběhla bez dostatečného průzkumu, a tak za oběť padla řada zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů. Výstavba areálu vedla k zániku hnízdního výskytu bramborníčka černohlavého a pěníce vlašské, zanikla lokalita koniklece lučního českého, došlo k razantnímu úbytku vratičky měsíční a dalších druhů.

Tento tlak pokračuje i v současné době. Začátkem roku 2017 podnikatelé Roman Svoboda a Jan Plachý zpracovali projekt na vybudování všesportovního areálu spojeného s bydlením, který chtějí umístit na území bývalé střelnice Vrchbělá. Projekt předpokládá výstavbu 210 rodinných domů, domu pro seniory, mateřské školy, fotbalového hřiště, rybníků či in-line dráhy (tedy de facto zcela nové vesnice), ale především obrovského golfového hřiště. Plánovaná výstavba by pro lokalitu znamenala úplnou devastaci a nenahraditelnou ztrátu území biologicky cenného v kontextu celé ČR.

Do čela boje proti zástavbě se postavila předsedkyně ČSOP Klenice v Mladé Boleslavi Milada Vrbová iniciací otevřeného dopisu nevládních organizací, vědců, akademiků a dalších přírodovědců a osobností k záměru likvidace přírodovědně unikátního území v bývalém VVP

Hořec křížatý zařazený mezi silně ohrožené druhy roste na Vrchbělé v několika desítkách exemplářů

Skřivan lesní hnízdí na Vrchbělé pravidelně v počtu několika párů

Ralsko. V průběhu roku proběhlo několik jednání – nejprve s několika zástupci Bělé pod Bezdězem v Mladé Boleslavi, posléze dvě besedy přímo v Bělé, ve kterých podnikatelé představili svůj záměr. Občané Bělé měli možnost na webových stránkách města hlasovat v podivné anketě, zda si záměr dovedou, či nedovedou představit. Na zasedání zastupitelstva Bělé 20. 9. 2017 navrhli odpůrci výstavby (nezávislí odborníci a několik ochrannářských nevládních organizací včetně ČSO) reprezentovaní Davidem Čípem jiné využití území, od jeho občasného pronájmu k natáčení válečných filmů po zavedení velkoplošné pastvy. Podařilo se tak zabránit akutnímu nebezpečí prodeje území patřícího obci Bělé. Událost byla rozsáhle medializována, byla publikována řada novinových článků, natočena reportáž promítaná v České televizi v pořadu „Nedej se“. Kauza ovšem není dosud uzavřena, podnikatelé by nyní měli nechat zpracovat biologické hodnocení, jež by diskusi posunulo do věcné roviny. Konečné slovo v této záležitosti by měla mít Správa CHKO Kokořínsko – Máchův kraj, až oba podnikatelé předloží svůj záměr k posouzení.

Miroslav Honců | je tajemníkem Severočeské pobočky ČSO, vedoucím patronátní skupiny pro ptačí oblast Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady, u jejíhož zrodu stál, a strážcem ochrany přírody Libereckého kraje. Dlouhodobě působil jako přírodovědec Vlastivědného muzea a galerie v České Lípě, kde založil přírodovědné sbírky.